

KITAIBELIA	XII. évf. 1. szám	pp.: 30-40.	Debrecen 2007
------------	-------------------	-------------	---------------

A Vértes és környéke florisztikai kutatásának eredményei I.

BARINA Zoltán

MTM Növénytár 1087 Budapest Könyves Kálmán krt. 40.; 1476 Pf. 222
quercus@vnet.hu; barina@bot.nhmus.hu

Bevezetés

A Vértes hegység a Magyar középhegység legkisebb területű és szerény magasságú (legmagasabb pontja: Körtvélyes 480 m) tagja. A Dunántúli-középhegységben a Bakonnyal, Balaton-felvidékkel és Keszthelyi-hegységgel együtt alkotja a Vespriense flórajárást. A Bakonytól a Móri-árok, a Gerecsétől pedig a Tatai-árok választja el.

A hegység növényzetének első kutatója – mint hazánk legtöbb tájegységének – KITAIBEL Pál volt (Iter Baranyense 1799 in GOMBOCZ 1945). KERNER (1857, 1867, 1871), HILLEBRAND (1857), BORYSZLAWSZKY (1900) és GÁYER (1916) munkáin túl a hegység növényteni érdekességei még sokáig ismeretlenek maradtak a kutatók előtt. Figyelemre méltó, hogy a Vértes teljes területén megtalálható *Daphne laureola* L. előfordulásáról is csak 1914-ben tudósít LÁNG Gyula (LÁNG 1914).

A Vértes flórajának kutatása BOROS Ádám munkájával kapott igazi lendületet az 1920-as évektől. Az ő kutatásai során kerültek elő a Vértes igazi nevezetességei (leginkább a Fáni-völgyből), havasi, alhavasi reliktumai: a *Primula auricula* L. (BOROS 1933a, b), *Aquilegia vulgaris* L., *Moehringia muscosa* L., *Carduus glaucus* BAUMG., *Bupleurum longifolium* L. (BOROS 1938), *Calamagrostis varia* (SCHRAD.) HOST (BOROS 1938). JÁVORKA (1940b) mutatta ki az *Asplenium fontanum* (L.) BERNH. vértesi előfordulását és ismertette felfedezésének érdekes történetét. Két további kuriózum – a *Carpinus orientalis* MILL. (BOROS 1954a, 1962) és a *Lathyrus pisiformis* L. – azonban csak 1953-ban került elő (BOROS 1954a).

Az 1940-as évektől FELFÖLDY (1942), később ISÉPY (1968, 1970a, b) és SZŐCS (1971a, b, c) növénycönológiai munkái, BOROS (1937b, 1954 b), FEKETE – JAKUCS (1957) növényföldrajzi és BAKSAY (1956), BOROS (1933c, 1940, 1949), HOLUB (1972), KÁRPÁTI (1960) és KÉZDY (1994, 1997) – a Vértest részben vagy jelentős részben érintő – taxonómiai kutatásainak eredményei láttak napvilágot. A legutóbbi időben AMBRUS (1988), KONTSCHÁN (1998), BARINA (2000, 2001a), RIEZING (2001, 2002) és NÉMETH (2003) közöltek florisztikai adatokat a hegység területéről és ISÉPY (1996) munkájaként jelent meg a Vértes növényzetét bemutató dolgozat.

A kutatás módszertana

Vértes alatt dolgozatomban az Által-ér völgye, a Móri-árok, a Zámolyi-medence és a Tatai-árok közötti hegyvidéket értem, adataim innen és részben a Móri-árokból, részben pedig a Zámolyi-medencéből és a Tatai-árokból (Szár) származnak.

A Vértesben és környékén döntően 2002-ben tett terepbejárásaim több, a korábbi irodalmak által a Vértesből nem említett faj előkerülését, vagy új termőhelyének megtalálását eredményezték, ami miatt adataimat talán nem érdektelen közzé tennem. Az adatok felsorolásán túl igyekszem az egyes növényfajok vértesbeli és tágabban értelmezett elterjedésének törvényszerűségeit felfedni, egyes fajok növényföldrajzi jelentőségére rávilágítani.

A dolgozatomban szereplő fajoknak legtöbbször csak korábban nem közölt előfordulásait sorolom fel, indokolt esetben azonban ettől eltérlek. Az egyes fajok lelőhelyei a faj neve után községek szerint abc-rendben kerülnek ismertetésre, majd a faj szerepére és jelentőségére térek ki. Dolgozatomban mindvégig jelentős mértékben támaszkodtam ISÉPY (2003) kéziratban levő munkájára; amennyiben egyes fajok elterjedtségére, gyakoriságára vonatkozó megjegyzéseim mögött konkrét hivatkozás nem áll, úgy azt ez, saját megfigyeléseim és a MTM Növénytárának Carpato-Pannonicum gyűjteménye (BP) anyaga alapján állítom.

A fajok nevezéktana SIMON (2000) munkáját követi.

Eredmények

- Aconitum vulparia*** RCHB.: Csákberény: Horog-völgy (északias dolomitszklákon); Gánt: a Bagoly-hegy nyugati tövében, gyertyános-tölgyesben (10×); Várgesztes: Farkashajtás (gyertyános-tölgyesben), Körtvélyes (gyertyános-tölgyesben). A hegység északi területeinek (Vérteskozma, Tatabánya) üde völgyeiben, bükköseiben, gyertyános-tölgyeseiben több ponton megjelenik, Csákvártól délre azonban alig néhány adata ismert, különösen érdekes Gánt melletti előfordulása (Bagoly-hegy), gyertyános-tölgyes fragmentumában.
- Adonis flammea*** JACQ.: Gánt: Disznó-hegy (szántón); Vértesboglár: Csákvári határ (kalászos szélén). A hegységben igen ritka.
- Allium moschatum*** L.: Csákberény: Bucka; Magyaralmás: Strázsa-hegy; Söréd: Strázsa-hegy, Tóhely-domb. RIEZING (2002) közli Mór és Bokod mellől mint „új faj a tágabb értelemben vett Vértes területén”, több előfordulása ismeretes azonban korábról is a Vértes déli részéről (Csákberény [MOESZ - TIMKÓ BP1923]; Csákberény: Pap-irtás [BOROS BP 1940]; Csákvár [STIEBER BP 1951]; Csókakő: Cser-vágás [BOROS BP 1948]).
- Amaranthus deflexus*** L.: Oroszlány: Rákóczi u. Lakott területeken – különösen városokban – az ország több pontján megfigyeltem, így Békéscsaba, Bicske (Csabdi u, Kossuth u., Tatai u), Dorog (Bécsi u., Simor János u., Bimbó u.), Esztergom, Gyula (Sarkadi u.), Pécs (Petőfi S. u.), Pilismarót (Ady E. u.), Szomód (Kis u.), Tatabánya (Fő tér) utcáin. Hazánk mai területén az első biztos előfordulásáról FÖLDVÁRY (1912) számol be Budapest (Kispest) határából. A Vértes flórájára új.
- Anthriscus caucalis*** M. B.: Vértesboglár: Csákvári-határ (parlagon). Az MTM Növénytárának Carpató-Pannonicum gyűjteményében egyetlen *Anthriscus scandix* (SCOP.) ASCH. -nak határozott lap volt a Vértesből (Csákvár, KÜMMERLE – TIMKÓ 1915), ez azonban *A. cerefolium* HOFFM. -nak bizonyult (rev. BARINA 2003), egyéb adata a hegységből nem ismert.
- Aphanes arvensis*** L.: Csákvár: Póc-asztag (parlagon). A faj határozását BOROS (1955) dolgozata segítségével végeztem. A Vértesből eddig csak a Fáni-völgy és Szár közötti szántókról volt ismert (ZSÁK BP 1935).
- Aster amellus*** L.: Csókakő: a Magyalos és a falu között (löszméllyút szélén). Korábban csak Csákvár és Csákberény mellől néhány pontról volt ismert.
- Astragalus austriacus*** JACQ.: Csákvár: Pogácsa-dűlő; Gánt: legelőkön a Réti-földektől K-re, Disznó-hegy, az Őrháztól K-re; Söréd: Tóhely-domb. Csákvár és Gánt környékén, nem gyakori.
- Bifora radians*** M. B.: Gánt: Disznó-hegy (szántón pár). A Vértesből BOROS (BP 1937: Csákvár: Kotló; det. BARINA 2003) nyomán ismert.
- Brassica elongata*** EHRH.: Magyaralmás: Felsőpuszta és a Tóhely-domb közötti löszös völgyben. A valódi Vértes területéről nem ismert, adataim is azon kívülről, a Zámolyi-medencéből származik.
- Bromus catharticus*** VAHL.: Környe: a Vértesi HE 2. horgásztavától Ny-ra levő parlagon. A közel rokon *Bromus carinatus* HOOKER et ARNOTT emend. HITCHCOCK et al. -t KIRÁLY - KIRÁLY (1999) mutatta ki Magyarországról (Sopron), majd ALMÁDI (2002) közölte Keszthelyről. A most megtalált *Bromus catharticus* korábban is ismert volt hazánk területéről, biztosan Győr mellől (POLGÁR 1912, 1914, 1918 és POLGÁR BP, *B. uniuloides* [WILLD.] HUMB. et KTH. néven 1910, 1913) és igen bizonytalan adata származik a Gerecséből (*B. uniuloides* [WILLD.] HUMB. et KTH. néven BP: PAPP J. 1950. „Neszmély?”, 3 virágzat egy kapszulában). A gyűjtött példányok határozását SOMLYAY Lajossal végeztük.
- Bupleurum rotundifolium*** L.: Zámoly: Közép-hegy, bokorerdőben pár. A Vértesből korábbi adata nem ismert.
- Bupleurum tenuissimum*** L.: Csákberény: a Madzag-rét és a falu között. A Vértes területéről nem ismert, adataim is azon kívülről, a Zámolyi-medencéből származik.
- Calamintha sylvatica*** BROMF.: Tatabánya: Körtvélyes (bokorerdőben; BOROS BP 1932); Várgesztes: a Zsigmond-kő fölött (tölgyirtásban); Vérteskozma: Tamás-hegy (tölgyirtásban, sziklaerdőben); Vértessomló: a Nagy-Somlyó (KELLER BP 1941) és a Suhogó közt fiatal tölgyesben. A felsoroltakon túl a Vértesből további konkrét adata nem ismert (BOROS 1937b említi „tölgyesek” -ből).
- Campanula cervicaria*** L.: Gánt: Cseresznyés-árok (tölgyes szélén). A Vértesben ritka.
- Carduus hamulosus*** EHRH.: Mór: Csóka-hegy (sziklagyepben). Ugyanitt találta BOROS (BP 1951), a Vértes más pontjáról nem ismert.
- Carex flacca*** SCHREB.: Csákberény: Bucka (bokorerdőben), Páskom-erdő (cseres-tölgyes szélén); Csákvár: Pogácsa-dűlő (homokgödörben); Csókakő: Sörédi-szölők (száraz gyepben); Gánt: Tölcsér (tölgyirtásban); Pusztavám: Farkas-hegy (bányában), Homok-szőlő (meddőhányón); Szárliget: a falutól keletre, a 100-as és a szárligeti út közti réten; Várgesztes: Svájci-rét (nedves réten);

Zámoly: Öreg-hegy (felhagyott szőlőben), Sarok-legelő (kőbányában).

Carex hostiana DC.: Környe: Gatyás-rét, lápréten. BOROS (1937b) említi Szár mellől.

Centaurea scabiosa L. *subsp. temetinensis* (DOMIN) DOMIN *var. vertesensis* (BOROS) SOÓ: E BOROS (1940) által fajként leírt taxont SOÓ – JÁVORKA (1951: 708. o) a *Centaurea scabiosa* alfajaként (*Centaurea scabiosa* L. *subsp. vertesensis* [BOROS] SOÓ) tárgyalják, BOROS (1954b) legközelebbi rokonának a *Centaurea temetinensis* DOMIN -t tarja, BAKSAY (1956) endemikus fajként, majd SOÓ (1970: 157. o) a *Centaurea scabiosa* L. *subsp. temetinensis* ([DOM. 1931] DOM. 1937) szinonimjaként kezeli. Hazai határozóink pedig (SOÓ - KÁRPÁTI 1968; SIMON 1992, 2000) a *Centaurea scabiosa* L. varietasaként említik ezt Vértes dolomitján jellemző taxont. Bár taxonómiai megítélése nem egyértelmű, mindenképpen figyelemre méltó a taxon morfológiai bélyegeinek állandósága (a „teljesen kopasz, kissé fényes, keskeny szeletekre szabdaltságot levél”; a „nagy, hosszan rojtos pikkelyű fészkek, a fészkepikkelyeknek legalább nyomokban mindég fehéres szegélyezettsége”; az alacsony termet), jellemző élőhelyválasztása (dolomitsziklákon) és önálló elterjedési területe (Vértes, Bakony). E sajnálatosan mellőzött taxon mindenképpen az eddigénél nagyobb figyelemre érdemes, faji önállóságának tisztázása pedig további kutatásokat igényel.

Cephalanthera rubra (L.) RICH.: Csákvár: Kotló-hegyi-hintés (tölgyes szélén); Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonalon melegkedvelő tölgyesben; Mór: Homok-tisztás (homokra telepített erdőfenyvesben). Bár a Vértes több pontjáról ismert volt, FARKAS (1999) nem szerepelteti vértési adatát. Törlendő azonban BORSOS (1959: 65. o.) „Vértesszentgyörgy (FEICHT. l. c.)” adata, ugyanis a hivatkozott adat (FEICHTINGER 1899: 328-329: „Szent-Györgymezőn hegyi erdőben”) Szentgyörgymezőre (Esztergom) vonatkozik.

Cerastium arvense L.: Tatabánya: Mészáros-hegy, szántón. A Vértes flórájára új.

Cerastium sylvaticum W. et K.: Oroszlány: a Labanc-völgyi-dűlőtől D-re, Humli-völgy, Labanc-patak déli ága, Majki-patak, Pénzes-patak; Pustavám: Szép-víz-ér. BOROS a Vértes nyugati oldalának több pontján találta (BOROS 1954a; Mindszentpuszta: Kis-Kőszikla alja BP 1953; Oroszlány: Bodony-völgy BP 1937, Gyertyános BP 1953, 1954. Vö. RIEZING 2002). A Vértes nyugati lankáinak égerligeteiben jellemző.

Chrysosplenium alternifolium L.: Oroszlány: Fekete-víz-ér, patakmenti égerligetben; Vérteskozma: Macska-gödör (Fáni-völgy), a Köves-hegy alatt; Vértessomló: Szarvas-kúti völgy. Korábban csak a Fáni-völgyből volt ismert (ANDREÁNSZKY, BOROS, HORÁNSZKY, LENGYEL gyűjtéseiből [BP])

Cirsium pannonicum (L.f.) LINK: Gánt: Kőbánya-hely (tölgyirtásban), Magyar-forrás, a sárga turistajelzés mellett tölgyes szélén; a Bagoly-hegy aljában löszös gyepben. Már KERNER (1871) említi Csákvár mellől, ottani előfordulását azóta sem sikerült megerősíteni. BOROS gyűjtötte Szenttamáspusztánál (BP 1934) és jegyezte fel Vértessomló (Lófő: BOROS 1934) és Csákkerény (Gránási-hegy: BOROS 1950) mellett, utóbbi közelébe esnek általam megtalált új előfordulásai. A Vértesben ritka.

Convolvulus cantabrica L.: Csákkerény: Horog-völgy, Köves-völgy, Meszes-völgy; Csákvár: „Pamlag-hegy”, Hajdú-vágás; Gánt: a Gránási-hegytől a Bucka felé lenyúló domboson, a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat, Gánt: Disznó-hegy, Gém-tisztás, Gránási-hegy; Vérteskozma: Kis-Tábor-hegy; Zámoly: Közép-hegy, Sarok-legelő. Korábbi adatai is Csákvár - Csákkerény - Gánt környékéről származnak.

Corydalis intermedia (L.) MÉRAT: Gánt: Nagy-Tiszta, Huszár-út-hegy, Disznó-völgy; Pap-völgy; Csákkerény: Csonka-bükk, Horog-völgy, Meszes-völgy; Oroszlány: Ciklámén-völgy, Hajszabarna, Mindszentpuszta, Német-völgy; Szár: a Bodza-árok és Borz-árok közötti völgyben, Borz-árok, Fáni-völgy, Holdvilág-árok, Meszes-hegy, Nagy-Szállás-hegy, Nagy-Széna-hegy; Várgesztes: Körtvélyes. Üde völgyaljakban, bükkösökben és gyertyános tölgyesekben, nem gyakori; ld. *C. pumila* is.

Corydalis pumila (Host.) RCHB.: Csákkerény: Ugró-völgy, Vadaskert; Csákvár: Öreg-hegy (263m), Róka-hegy; Gánt: Bagoly-hegy, Csáki-vár, Disznó-völgy, Disznó-völgy, Disznó-völgy, Huszár-út-hegy, Kereszt-harasz, kis domb a Sas-hegy D-i tövében, Nagy-Tiszta, Oroszlánkő, Pap-irtás, Pap-völgy; Környe: Öreg-fácánkert; MÓR: Árki-erdő, Márkus-hegy; OROSZLÁNY: 238 m-es hegy a XVIII. aknától DNY-ra, a Homoki-szőlőhegy D-i tövében, a Kereszt-bükkötől K-re, a kis Ferenc erdészházteleptől ÉK-re, Dél-hegy, Fekete-víz-ér, Hosszú-hegy, Kopasz-hegy, Kőhányási-erdő, Kő-hegy (331m), Községi-erdő, Majki-patak, Mindszentpuszta, Mindszent-Puszta, Német-völgy, Sárkánylik, Szakadék-bükk, Szentkereszt, Szilva-vágás, Templom-domb, Új-Mindszent; Szár: a Holdvilág-árok és a Nagy-Széna-hegy közt, Borz-árok, Fáni-völgy, Farkastorok, Kerek-hegy, Kis-Hallgató-völgy, Kő-hegy, Meszes-hegy, Nagy-Hallgató-völgy, Nagy-Szállás-hegy, Nagy-Széna-

hegy; Szárliget: a Hosszú-hegy; Tatabánya: a Rotech-től ÉK-re, kis domb a szárligeti és a 100-as út szögletében, Mészáros-hegy, Pintéri-erdőrés; Vértesboglár: Hosszú-árok, Kő-dombiföld, Sárkány-lyuk, a Nagy-Somlyó és a Suhogó közt, a Nagy-Somlyó Ny-i tövében, a Nyerges-hegy és a 385m-es hegy között, Bödön-bükk, Bükk-avas, Eper-hegy, Nagy-Somlyó, Nyerges-hegy, Suhogó, Zsemlyei-erdő, Zsidó-hegy. A Vértes teljes területén, melegkedvelő tölgyesektől bükkösökig gyakori (vö. BOROS 1937b, 1954b). A két *Corydalis*-faj korábbi irodalmi és herbáriumi adatait egy későbbi közleményünkben kívánjuk feldolgozni, ezért azokat itt nem részletezem.

Crepis nicaensis BALB.: Csákvár: „Pamlag-hegy”; Várgesztes: Eperjes-hegy; Vértesboglár: Kerek-lapos; Vérteskozma: Kis-Tábor-hegy, Nagy-Tábor-hegy (BOROS 1934). Ezekon kívül BOROS (1934) találta Vérteskozma mellett a Kis-Zsidó-hegyen.

Crepis paludosa MOENCH.: Oroszlány: Humlívölgy, Labanc-patak, Majki-patak, Pénzes-patak, Róna-legelő; Pusztavám: az Ipartelepkel szemben (É-ra). A Vértes ÉNy-i felének égerligeteiben jellemző.

Crepis pulchra L.: Mór: Galambos-völgy (szőlők szélén, az *f. adenoclada* HAUSSKN.). A Vértes területén kívül, a Móri árokban, vértesi adata nem ismeretes.

Cyclamen purpurascens MILL.: 2002.VIII.22-én találtam a Kő-völgy (Oroszlány) gyertyános-tölgyesben 3 virágzó tövét. Korábban csak Mindszentpuszta mellől volt ismert (LÁNG 1914, BOROS BP 1936), új lelőhelye ettől légvonalban mintegy 2 km-re délre található. Nem osztom PAPP (1967) álláspontját, hogy a Vértes (és a Pilis) ciklámen-előfordulásai egykori kolostorkertek ültetett példányainak maradványai lennének (vö. LENGYEL 1906; JÁVORKA 1932, 1940a; BOROS 1970). Újabb előfordulása a Vértes „dunántúli jellegű” nyugati felében a faj itteni őshonossága mellett szól.

Cynosurus cristatus L.: Csákvár: Petre-cser, tölgyes szélén. Ugyaninnen említi BOROS (1954b)

Dactylorhiza incarnata (L.) SOÓ: Szárliget: a falutól keletre, a 100-as és a szárligeti út közti réten; Várgesztes: Svájci-rét; Zámoly: Sarok-legelő (kőbányában).

Danthonia alpina VEST.: Gánt: Kenderáztató (nedves mélyedésben). A közeli Petre-cser területéről említi BOROS (1954b).

Dianthus deltooides L.: Gánt: a Róka-hegy aljában (száraz gyeppen); Oroszlány: Szilfa-vágás (fenyves szélén), Tatabánya: Macska-bükk

(hegyi réten), a Mészáros-hegy D-i tövében (erdőszéli gyeppen); Várgesztes: a Viborkától K-re (erdeifenyves szélén); Vérteskozma: a Meszes-völgy és a műút között (erdőszéli gyeppen). Érdekes, hogy bár a faj a hegység több pontján megtalálható, alig ismert korábbi adata (Petre-cseri lapos [BOROS BP 1937, det. FELFÖLDY 2000]; Oroszlány: Bodony-völgy [BOROS BP 1937, det. FELFÖLDY 2000]).

Echium maculatum L.: Gánt: a Bagoly-hegy aljában löszös gyeppen, 5 tő.

Euphorbia glareosa PALL.: Bodmér: a temető mellett (löszgyeppen); Csákberény: 307m (bokorerdőben), Bucka (sziklagyeppen), Kerék-Tiszta (feketefenyvesben); Csákvár: a Farkasverem alatt (száraz gyeppen), az Öreg-hegy (263 m) és a Nagy-hegy közötti völgyben (száraz gyeppen), Öreg-hegy (263m) (dolomitgyeppen), Öreg-hegy II. (tisztáson), Petre-cser (száraz gyeppen), Petre-cser (tölgyes szélén); Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat (sziklagyeppen), a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat (száraz gyeppen), Bagoly-hegy (sziklagyeppen), Bagoly-hegy alja (löszös gyeppen), GÁNT: Disznó-hegyi-kút fölötti kis domb (sziklagyeppen), Disznó-völgy (dolomitsziklagyeppen), Gránási-hegy (sziklagyeppen), Kereszt-haraszt (száraz gyeppen), kis domb a Sas-hegy D-i tövében (bokorerdőben), Kőbányaüzem (útszélén), Magyar-forrás (erdőszélén), Meleges (a bányák felé), Réti-földek (legelő). A hegység DK-i peremének gyepeiben.

Festuca vaginata W. et K.: Környe: 2. horgásztó a vértessomlói út mellett; Oroszlány: Bör-hegy, Cica-homok, Csákvár-alja, Hosszú-hegy alja, Községi-legelő, Pusztató, Szépvíz-telep; Pusztavám: Bányaterület, Farkas-hegy, Homok-szőlő; Tatabánya: Csákány-dűlő, Ugrató; Várgesztes: Kis-Irtás; Vértessomló: a Hosszú-dűlő és a falu között. Bár a MAGYAR (1933) és BOROS (1954b) által említett bükkösökkel határos homoki gyepek ma nem ismertek a hegységből, kisebb *Festuca vaginata* -állományok többfelé találhatók.

Fumaria rostellata KNAF.: Oroszlány: Majki u. A Vértes területéről nem ismert korábbi adata.

Glycyrrhiza glabra L.: Csákvár: az Öreg-hegy aljában, az Izminditánya közelében, szőlők közt. Fontosnak érzem megemlíteni e fajt, annak ellenére, hogy feltehetően korábbi termesztés maradványa. A faj hazai elterjedését feldolgozó SZABÓ (1938-1939) szerint „művelik, néha elvadul”. Irodalmi és herbáriumi adatok, valamint szóbeli közlések alapján alig néhány ismert hazai előfordulásról számol be (Szarvas, Orosháza, Karcag, Pécs, Villány, Buda, Esztergom, Békéscsaba, Szentes, Hódmezővásárhely). A Vértes területéről eddig nem jelezték.

Gypsophila fastigiata L. subsp. *arenaria* (W. et K.) DOMIN: Csákberény: Bucka, Bucka-hegy; Gánt: a

- Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat. A Vértesből csak néhány korábbi adata ismert.
- Helleborus dumetorum** W. et K.: Csákberény: Cser-vágás, Horog-völgy, Vadaskert; Csákvár (KERNER 1867): az Annafalvi őrháztól É-ra, Kotló-hegyi-hintés, Malachegy, Murva-domb, Vadászkapolna; Gánt: Bányatelep, Disznó-völgy, Magyar-forrás; Oroszlány: Hosszú-hegy, Labanc-patak; Szár: a Bodza-árok és Borz-árok közötti völgyben; a Holdvilág-árok és a Nagy-Széna-hegy közt, Fáni-völgy, Holdvilág-árok, Kerek-hegy, Kő-hegy, Nagy-Hallgató-völgy, Nagy-Szállás-hegy, Nagy-Széna-hegy, Vinyabükk; Várgesztes: 437m-es hegy, Bodza-völgy; Vértesboglár: Hosszú-árok; Vérteskozma: a Kis-Tábor-hegy ÉK-i tövében futó völgyben, a templomtól É-ra, Meszes-völgy, Nagy-Bükk, Sárkány-lyuk, Szerencse-hely, Tamás-hegy; Zámoly: Burga, Burjáni-erdő (Szilfás). JÁVORKA (1940a) szerint a Vértesben és Gerecsében van a faj elterjedésének súlypontja, míg azonban a Gerecsében a Keleti-Gerecse egy részén és a Központi-Gerecse táján fordul elő (BARINA 2001b), addig a Vértes szinte teljes területén szórványos.
- Herniaria glabra** L.: Gánt: a Köves-völgy fölött, a Szentgyörgyvár - Kápolnapusztai út mentén (tarlón); Oroszlány: a Vigyáz és a Vadászdombok közt (homoki gyepekben). A Fáni-völgyből (CSAPODY BP 1961), a gesztesi vár mellől (PAPP BP 1948) Csákberény (BOROS BP 1936) és Szár (BOROS BP 1940) volt ismert.
- Herniaria hirsuta** L.: Csákvár: Póc-asztag (tarlón). Az előző fajhoz hasonló helyen (vö. BOROS 1937b).
- Hornungia petraea** (L.) RCHB.: Csákberény: „Keresztes-völgy”, Bucka-hegy, Horog-völgy, Ugró-völgy; Csákvár: „Kálvária-hegy”, „Pamlag-hegy”, János-völgy, Ökörállás, Öreg-hegy (263m), Róka-hegy; Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat, Antal-árok, Bagoly-hegy, Disznó-hegyi-kút fölötti kis domb, Disznó-völgy, Gránási-hegy, kis domb a Bányateleppel szemben, Meleges, Pap-irtás, Pap-völgy, Réti-földek; Szár: Fáni-völgy, Farkastorok, Nagy-Széna-hegy; Szárliget: Hosszú-hegy; Vérteskozma: Sárkány-lyuk; Zámoly: Sarok-legelő. A Vértes DK-i felének dolomit-sziklagyepében.
- Hypericum elegans** STEPH.: Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulaton. Előfordul Csákvár körül (BOROS 1938) több ponton, most megtalált lelőhelye közelében (Gánt: Bányatelep) PÉNZES (BP 1963) gyűjtötte.
- Iris graminea** L.: Csákvár: Póc-asztag, Petre-Cser; Gánt: Bányatelep, Magyar-forrás, Tölcsér; Zámoly: a Burjáni-erdő (Szilfás) É-i tövében. Cseres-tölgyesekben, tölgyirtásban. A hegység területén ritka, FARKAS (1999) nem jelzi mai adatát.
- Jasione montana** L.: Oroszlány: a Gerencsértől É-ra, a bányák alatt, a Jószerencse TSZ és a Csere-dűlő között, Bör-hegy, Hosszú-hegy alja, Pusztató, XX. akna; Pusztavám: a Kis-Hársastól D-re, Sikáros; Vértesomló: a Mészáros-rét és a Gesztesipatak között. Korábbi adatai döntően szintén a Vértes nyugati feléből származnak, e területen bár viszonylag sokfelé előfordul, állományai mindenhol kis egyedszámúak.
- Juncus tenuis** WILLD.: Csákberény: a Kocsmárosdombtól a Mauer-kunyhó felé; Oroszlány: Hajszabarna, Mindszentpuszta; Vértesomló: Vörösluk (piros turistajelzésen, vö. BOROS 1936, 1949). Erdei utak mentén.
- Lappula heteracantha** (LEDEB.) BORB.: Csókakő: Aranyhegy; Mór: Csóka-hegy. Utóbbi helyről származik a faj egyetlen korábbi adata a hegységből (BOROS 1954b).
- Laserpitium pruthenicum** L.: Pusztavám: Sikáros, *Sesleria* -s lápréten találtuk szép állományát PIFKÓ Dániellel, a hegységből eddig csak Vitényvár közeléből volt ismert (BOROS BP 1931, ld. még *Libanotis pyrenaica*).
- Lathyrus sylvestris** L.: Pusztavám: a Szarvas-kúttól K-re (volt bányában). A Vértes flórájára új (vö. Soó 1966).
- Libanotis pyrenaica** (L.) BOURG.: Vérteskozma: a Kulcsosháztól D-re és ÉK-re (erdőszélen). A hegységből adata kizárólag BOROS (1931) útinaplóbejegyzéséből származik (1933. X. 11. Vitényvár), az ekkor gyűjtött példányon azonban már – helyesen – *Laserpitium pruthenicum* L. szerepel. Ez alapján mostani előfordulása új a Vértes területére.
- Lilium martagon** L. *subsp. alpinum* (KIT.) PRISZTER: Csákberény: a „Keresztes-völgy”, déli oldalán (É-i kitettségben) zárt dolomit-sziklagyepben. Vérteskozma: Nagy-Tábor-hegy, sziklaerdőben. Az alfaj előfordulását PRISZTER (1967) nem jelzi mai országhatárainkon belül, azt VOJTKÓ (1997) mutatta ki Magyarországról.
- Linum flavum** L.: Csákvár: az Öreg-hegy (263 m) és a Nagy-hegy közötti völgyben; Gánt: a Gránási-hegy aljában, a Bagoly-ösvény mellett (tölgyes szélén). Egyetlen korábbi vértesi adata a Fáni-völgyből származik (BOROS BP 1932).
- Lolium multiflorum** LAM.: Környe: a Vértesi HE 2. horgásztavától Ny-ra levő parlagon.
- Lycopodium clavatum** L.: Tatabánya: a Mészáros-hegy aljában, kék turistajelzés közelében, ültetett lúcos-foltban. A Vértes flórájára új.
- Lysimachia punctata** L.: Pusztavám: Bánya-hegy (erdei út szélén). Ezen kívül csak egy-egy adata ismert Mór (Meszes-völgy, BOROS 1935) és Kápolnapusztá mellől (BOROS 1953).

- Muscari botryoides** (L.) MILL.: Vértessomló: Zsemlyei-erdő, cseres-tölgyes irtásában mintegy 3 m²-en. A Vértes flórájára új.
- Myosurus minimus** L.: Tatabánya: a Bükk-avastól D-re PO turistajelzés melletti vadföldön találtak néhány tövét RIEZING Norberttel 2001-ben. A Vértes hegyvidékéről eddig nem volt ismert.
- Myrrhoides nodosa** (L.) CANNON: Szárliget: Kő-hegy (melegkedvelő tölgyesben és gyertyános-tölgyesben); Tatabánya: kis domb a szárligeti és a 100-as út szögletében, Csákányospusztától ÉK-re, a 100-as út melletti hegyen. A Vértes flórájára új.
- Nepeta nuda** L.: Csákvár: a Vadászkapolna közelében tölgyirtásban néhány tő; Gánt: a Bagoly-hegy aljában, löszös gyeppen; Oroszlány: Mindszentpuszta (irtásban); Vértessomló: Kis-Somló, szántó szélén 10×.
- Omphalodes scorpioides** (HKE.) Schrk.: Szár: Fáni-völgy, Meszes-hegy; Vértessomló: Sárkánylyuk-völgy. A faj vértesi előfordulásai jól illeszkednek annak gerecsei elterjedéséhez (ld. BARINA 2001b).
- Ononis pusilla** L.: Csákkerény: Kerék-Tiszta, Nyári-állás (307 m); Csákvár: Bagó-hegy, Kis-Tábor-hegy, Zöld-hegy; Csókakő: Csóka-hegy; Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat, Gém-tető, Leányfej-szikla. Bár már ZSÁK (1941: 32. o.) jelezte Felsőgalla mellől, és később többen gyűjtötték a Vértes területéről, nagyobb összefoglaló munkákból (SOÓ – KÁRPÁTI 1968; SIMON 1992, 2000) kimaradt vértesi előfordulása.
- Orchis coriophora** L.: Gánt: Polgár-hegy (köves, homoki gyeppen, ~10. BORSOS (1962: 42. o.) munkájában csak a hegység területén kívülről származó adatokat említ. BARINA (2000) közli Tatabánya mellől, szintén a hegység pereméről. Újabb lelőhelye a hegység belsejében található.
- Orobanchae alba** STEPH.: Csákvár: Bagó-hegy, Kálvária-völgy, Kozmai-tisztás, Vadászkapolna; Gánt: Disznó-hegy, Gánti-tető; Oroszlány: Hosszú-hegy alja; Söréd: Strázsa-hegy; Tatabánya: Zsidó-hegy (366 m); Várgesztes: Lőfő-sziklák; Vértessomló: 205 m-es domb a Bögös-irtás és a Csákvári-határ között; Vértessomló: a Suhogó aljában, Nagy-Somló. Mindenütt *Thymus*-fajokon.
- Orobanchae arenaria** BORKH.: Mór: Csóka-hegy. Bár lelőhelyén gyakori az *Artemisia alba* TURRA, a talált egyedek mind *Artemisia campestris* L. -en élősködnek.
- Orobanchae elatior** SUTTON: Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulaton (~20).
- Orobanchae lutea** BAUMG.: Bodmér: a temető mellett; Csákkerény: Horog-völgy; Csákvár: Petre-cser, Róka-hegy; Gánt: Hosszú-bükk; Oroszlány: Raszoha; Szárliget: Hosszú-hegy, Kő-hegy; Várgesztes: Svájci-rét; Vértessomló: Nagy-Somló. Mindenütt *Medicago falcata* L. -n
- Orobanchae reticulata** WALLR.: Csákvár: „Pamlag-hegy”, sziklagyepben, *Carduus nutans* L. -n élősködve. Magyaralmás: rézsűn a Strázsa-hegytől keletre, *Carduus acanthoides* L. -n élősködve. A Vértes flórájára új.
- Oxytropis pilosa** (L.) DC.: Mór fölött, a Csóka-hegy meredek dél-délnyugati lejtőjén, a kőbánya fölött, sziklagyepben néhány tő. A Vértes flórájára új.
- Peplis portula** L.: Csákvár: Petre-cser, vízállás szélén. Eddig csak BOROS gyűjtéséből ismert (BP 1937) a Gém-hegyről (Csákvár).
- Petrorhagia saxifraga** (L.) LINK.: Csákkerény: Bucka, Kerék-Tiszta, Nyári-állás (307 m), Ugró-völgy eleje, Vadalma büfé; Csákvár: a Farkasverem alatt, az Öreg-hegy (263 m) és a Nagy-hegy közötti völgyben, Murva-dombi legelő, Nagy-hegy, Zöld-hegy, Csóka-hegy; Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat, Kápolnapusztától DK-re, Kenderáztató, Pap-völgy; Mór: Hosszú-dűlő; Oroszlány: a Borbálateleptől a Ny-ra 177,3 m-es pont mellett, a Jószerencs TSZ és a csere-dűlő között, Csákvár-alja, Égett-hegy tövében, Labandűlő, Mindszenti-árok; Pusztavám: Sikáros; Söréd: Kató-hegy, Tóhely-domb; Vértessomló: Szőlőhegy; Zámoly: Középg-hegy, Legelő. Homokon jellemző (vö. BOROS 1937b, 1954b).
- Peucedanum alsaticum** L.: Bodmér: Porkoláb; Csókakő: Orondi-erdő, Vértessomló; Gánt: Gránási-hegy alja; Zámoly: Öreg-hegy. Eddig Szár (BOROS BP 1941) mellől volt ismert.
- Peucedanum arenarium** W. et K.: Tatabánya-Bánhida: Nagypatárpusztától K-re a Környére vezető műút mellett. BOROS (1935) adatának megerősítése.
- Peucedanum oreoselinum** (L.) Moench: Bodmér: Porkoláb; Csákkerény: Horog-völgy, Páskom-erdő, Ugró-völgy; Csákvár: „Pamlag-hegy”, Hajdú-vágás-hegy, János-völgy, Meszes-völgy, Ókórállás, Róka-hegy, Róka-hegy, Zöld-hegy; Gánt: ~Gánti-bg., a Disznó-saroktól D-re, a Köves-völgy fölött, a Szentgyörgyvár - Kápolnapusztai út mentén, Antal-árok, Batonna-hegy, Disznó-völgy, Eperjes, Gánti-tető, Gém-hegy, Hosszú-bükk, Hosszú-bükk, Huszár-út-hegy, Jenő-lik, Kőbánya a Köves-völgy fölött, Meleges, Pap-völgy, Rédl-emplék, Tölcsér, Udvarhely; Oroszlány: a Gerencsértől É-ra, a bányák alatt, a Kereszt-bükkől K-re, a Szép-víz-ér és a Szakadék-bükk között, Csákvár-alja, Égett-hegy tövében, Kilenc-fa-homok, Kőhányási-erdő, Kőhányási-erdő, Községi-legelő, Majki-erdő, Szakadék-bükk, Szépvízér-telep, Új-Mindszent; Pusztavám: a Kis-Hársastól D-re, Alsó-erdő-dűlő, Eger-árok, Homok-tisztás, Sikáros; Szár: Kakukk-

hegy; Tatabánya: Ugrató; Várgesztes: Kis-Irtás; Vérteskozma: Nagy-Tábor-hegy. A Vértesből már KITAIBEL (in JÁVORKA 1926) nyomán ismert. A hegység homokterületein jellemző.

Pisum elatius STEV.: Mór: Csóka-hegy, az Éleskő melletti bokorerdőben, pár tő. Ugyanitt találta BOROS és VAJDA (BP 1953). SOÓ (1966) szerint hazánkban Zala – Tolna kivételével adventív, vértesi állományának őshonossága azonban véleményem szerint valószínű (vö. KOVÁCS – TAKÁCS 1995; BAUER és mtsai 1999; MESTERHÁZY – KULCSÁR 2002).

Plantago maritima L.: Csákvár: Üdülőtelep, az Árpád-forrástól K-re, műút szélén; Zámoly: Hosszú-legelő, a csákberényi műút szélén. Utak melletti felbukkanása feltehetően azok téli szőzésának következménye.

Prunus fruticosa PALL.: Csákberény: Bucka; Gánt: a Gránási-hegytől a Bucka felé lenyúló dombosoron; Magyaralmás: Strázsa-hegy; Mór: Csóka-hegy; Zámoly: Öreg-hegy. Korábban csak Vérteskozma (Nagy-Tábor-hegy BOROS 1946) és Gánt (Bagoly-hegygel szemközt BOROS 1936a) mellől volt ismert.

Prunus tenella BATSCH.: Gánt: Bagoly-hegy, sziklagyepben; Disznó-hegy; Söréd: Tóhelydomb, szőlők közötti rézsún. Korábban csak a hegység területén kívülről (TAKÁCS in SZERÉNYI 1998) volt ismert. A Vértes flórájára új.

Ranunculus nemorosus DC.: Vérteskozma: Macskagödör. Északi kitettségű dolomitsziklán, kis állomány. A faj előfordulását KEVEY (1999) mutatta ki a bakonyi Esztergáli-völgyből (egy korábbi adata: Kőszeg [LENGYEL BP 1911]). Felfedezése nyomán GALAMBOS et al. (2000) a Bakony két újabb pontjáról mutatták ki. A Fáni-völgyből már LENGYEL (BP 1933) és BOROS (BP 1938) is gyűjtötték a faj példányait, azok faji hovatartozása azonban csak FELFÖLDY 2001-es revíziói nyomán vált világossá.

Salvia austriaca JACQ.: Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő É-D-i vonulat, Kőbánya-hely, Legelők a Réti-földektől K-re, Pöcök; Vértesboglár: Diós-tábla. Korábbi vértesi adatai mind Csákvár környékéről származnak.

Scilla vindobonensis SPETA: Oroszlány: Majkipatak (égeresben 10×). A Vértesből nincs korábbi adata, a közelben RIEZING (2002) találta Császár mellett.

Scorzonera purpurea L.: Csákberény: Horog-völgy, Köves-völgy, Nyár-állás, Széna-hegy, Ugró-völgy; Csákvár: János-völgy, Kozmai-tisztás, „Pamlag-hegy”; Gánt: Antal-árok, Bagoly-hegy, Eperjes, Gém-hegy, Gránási-hegy, a Gránási-hegytől a Bucka felé lenyúló dombosoron, Hosszú-bükk, Hoszár-út, Kápolnapuszta, Kereszt-út, Magyar-forrás,

Udvarhely; Oroszlány: a Vigyáz és a Vadászdombok közt, Mindszent-puszta, Raszoha; Pusztavám: Homok-tisztás; Tatabánya: Borzlyukdülő, Nagy-Tisztás; Várgesztes: Eperjes-hegy; Vérteskozma: Kis-Tábor-hegy; Vértessomló: Szilirét. Homoki gyepekben jellemző.

Scrophularia vernalis L.: Gánt: Nagy-Tiszta; Tatabánya: Vadorzó-völgy; Vértessomló: Gadóc (gyertyános-tölgyesben).

Senecio integrifolius (L.) CLAIRV.: Csákberény: Ugró-völgy; Csákvár: Ökör-állás, Petre-Cser, Róka-hegy; Gánt: Gánti-bg., a Gránási-hegytől Ny-ra levő vonulaton, a Köves-völgy fölött, Bagoly-hegy, Gém-hegy, Huszár-út, Kápolnapuszta, Bányatelep, Udvarhely; Oroszlány: a Kereszt-bükkől K-re, a Vigyáz és a Vadászdombok közt, Mindszent-puszta, Raszoha; Pusztavám: Homok-tisztás. Homoki gyepekben, tisztásokon jellemző.

Seseli varium TREV.: Bodmér: Porkoláb; Csákvár: a Farkasverem alatt; Gánt: a Gránási-hegytől Ny-ra levő dombosoron; Zámoly: Sarok-legelő. A hegység szélén.

Sherardia arvensis L.: Csákvár: Póc-asztag (parlagon). A Vértesből csak KELLER (1941) közölte és gyűjtötte is (BP 1938): a vértessomlói Nagy-Somló aljából.

Smyrnium perfoliatum L.: Csákberény: Meszes-völgy, Szedres-völgy, Vadaskert; Csákvár: a Malachegytől DK-re, a Móricmajor felé vezető út mellett, Kálvária-völgy, Kozmai-tisztás, Meszes-völgy, Petre-cser, Vadászkápolna, Vashegy-szőlők; Csókakő: Aranyhegy, Kőlyuk; Gánt: 262 m-es domb, Antal-árok, Eperjes, Kőbánya-hely, Kőhányáspuszta; Mór: Csóka-hegy; Oroszlány: Ciklámen-völgy, Hajszabarna, Hosszú-hegy, Kereszt-bükk, Kő-hegy (331m); Pusztavám: Farkas-hegy; Szár: a Bodza-árok és Borz-árok közötti völgyben, a Holdvilág-árok és a Nagy-Széna-hegy közt, a Kakukk-hegy tövében, Borz-árok, Fáni-völgy, Farkastorok, Kerek-hegy, Kő-hegy, Meszes-hegy, Nagy-Hallgató-völgy, Nagy-Szállás-hegy, Nagy-Széna-hegy; Szárliget: a Hosszú-hegy alatt a temető szélén, Hosszú-hegy; Tatabánya: a 100-as út Ny-i oldalán, a Kő-hegytől D-re, Alsó-Csákány, Csákányospusztától ÉK-re, a 100-as út melletti hegy, Macska-bükk, Mária-szakadék, Mészáros-hegy, Mocsár-rét, Vadorzó-völgy; Várgesztes: 437m-es hegy, a Lőfő-sziklák tövében, Lőfő-sziklák, Svájci-rét; Vértesboglár: Bögös-irtás, Diós-tábla, Hosszú-árok, Kő-dombi-föld; Vérteskozma: a Kis-Tábor-hegy ÉK-i tövében futó völgyben, a templomtól É-ra, Meszes-völgy, Nagy-Bükk, Nagy-Tábor-hegy, Sárkány-lyuk, Tamás-hegy; Vértessomló: a Nyerges-hegy és a 385m-es hegy között. A Vértesben nem ritka.

Spergula pentandra L.: Oroszlány: a Róna-legelő közelében (228 m), másodlagos homoki gyepekben

(volt szántón). A fajt a korábbi, bizonytalanok tartott említések után RAPAICS (1916) mutatta ki Magyarország területéről: Debrecen mellől, majd ZSÁK (1916) és GONDOLA (1969) közölte a Nyírségből és KÁROLYI – PÖCS (1957) a Délnyugat-Dunántúlról. A Vértes flórájára új.

Tordylium maximum L.: Csákberény: Óreg-hegy (szőlők közt); Söréd: Orondpuszta (degradált gyepeben). A Vértes flórájára új.

Trifolium diffusum EHRH.: Pusztavám: a Kis-Hársastól D-re, homoki gyepeben. A Vértesből eddig csak a csákvári Balog-völgyből volt ismert (BOROS 1954a).

Veratrum album L.: Gánt: Kápolna-puszta; Oroszlány: Labanc-patak déli ága, Majki-patak, Pénzes-patak; Pusztavám: Sikáros; Tatabánya:

Kanberek-puszta, Mocsár-rét. A hegység északnyugati felének égerligeteiben jellemző, de nem gyakori (vö. FARKAS 1999).

Veronica scutellata L.: Csákvár: Petre-cser, nedves mélyedésben. A Vértesből nincs korábbi adata.

Vicia sparsiflora TEN.: Gánt: Gém-hegy, Bányatelep (sárga turistajelzés közelében, tölgyesben); Vértessomló: Nyerges-hegy (tölgyesben 100×). A közelmúltban KUN (1996) közölte a gánti Gém-hegyről, vértesi előfordulásának bizonyításaként.

Vicia collina BESS.: Csákberény: Keresztes-völgy, Kókapu, Ugró-völgy; Csákvár: János-völgy; Gánt: Horog-völgy, Kápolna-puszta, Rédl-emplékmű; Vérteskozma: Macska-gödör. Egyetlen eddig ismert előfordulását FARKAS (1999) találta a Fáni-völgyben.

Értékelés és összegzés

Már BOROS (1933c, 1937b, 1954b) felhívta a figyelmet dolgozataiban a Vértes hegység növényzetének kettősségére, a hegység ÉNy-i és DK-i felének markánsan eltérő növényzetére. Míg az ÉNy-i területek flóráján (különösen az égerligetekben) a „dunántúli jelleg” érződik – amit a *Cerastium sylvaticum*, *Crepis paludosa*, *Cyclamen purpurascens*, *Knautia drymeia*, *Petrorhagia saxifraga*, *Thymus serpyllum* mellett a most megtalált *Cerastium arvense* és *Spergula pentandra* is alátámaszt –, addig a hegység DK-i felében a xerofil dolomitvegetáció az uralkodó, számos szubmediterrán elterjedésű elemmel (pl. *Amelanchier ovalis*, *Convolvulus cantabricus*, *Ononis pusilla* és véleményem szerint ezek sorát gyarapítja a most megtalált *Pisum elatius*).

Rendkívül érdekes a Vértes vonulatának gerincétől Csákberény, Gánt irányába húzódó, ÉNy – DK irányú völgyek szerepe. A völgyek aljában több, a hegység ÉNy-i területeinek üde erdeiben jellemző növény lehúzódik, a DK-i peremterületekre azonban nem lép ki (*Corydalis intermedia*, *Geranium phaeum*, *Knautia drymeia*). A völgyoldalak sziklagepeiben, bokorerdeiben pedig a hegység peremén elterjedt dolomitfajok egy része húzódik fel (*Aethionema saxatile*, *Artemisia alba*, *Cytisus ratibonensis*, *Daphne cneorum*, *Hornungia petraea*, *Seseli leucospermum* stb.). Emellett azonban több növényfaj előfordulásai ezekre a völgyekre korlátozódnak, nem fordulnak elő sem a hegység DK-i peremének dolomit-dombjain, sem az ÉNy-i területek erdeiben és gyepeiben, ezek között találjuk a hegység magashegyi reliktumait is (*Aquilegia vulgaris*, *Carduus glaucus* és a most megtalált *Lilium martagon subsp. alpinum*, *Ranunculus nemorosus* és *Viola collina*). Ugyanakkor innen már hiányzik a peremterületek dolomitvonulatán előforduló fajok egy része (*Hypericum elegans*, *Plantago argentea*, *Sternbergia colchiciflora* stb.), mely szintén e völgyek átmeneti jellegét támasztja alá.

A Vértesben a lösz – különösen a szomszédos Gerecsével összehasonlítva – igen kis területen fordul elő (vö. BARINA 2007): Gánt (Bagoly-hegy, Diszó-hegy) és Zámoly (Közép-hegy) környékén, valamint Csákvár, Csókakő, Mór és Szár (vö. BOROS 1954b) körül. A hegységből a Zámolyi-medence felé haladva azonban egyre inkább a lösz válik jellemzővé a homokkal szemben (Söréd, Magyaralmás, Zámoly, Lovasberény, Bodmér, Vértesboglár). Az említett Gánt, Zámoly és Csókakő körüli területeken a lösz a dolomithegyek lábainál, kisebb medencékben fordul elő. Növényzete élesen elválik a hegység nyugati felében elterjedt, az ÉNy–DK irányú völgyekbe behúzódnak és helyenként a hegység DK-i lábánál is megjelenő homok növényzetétől. A lösz előfordulását jól jelzik a következő fajok, melyek a Vértes homokterületéről hiányoznak: *Anthriscus caucalis*, *Aster amellus*, *Astragalus austriacus*, *Brassica elongata*, *Bupleurum rotundifolium*, *Campanula cervicaria*, *Cerasus fruticosa*, *Cirsium pannonicum*, *Echium russicum*, *Euphorbia pannonica*, *Linum flavum*, *Peucedanum alsaticum*, *Prunus tenella*, *Salvia austriaca*, *Tordylium maximum*.

Ezzel szemben a Vértesben nagy területeket borító homok, és a homokkal érintkező dolomit főbb jelzőnövényei a következők: *Petrorhagia saxifraga*, *Peucedanum oreoselinum* (ld. BARINA 2007), *Pulsatilla nigricans*, *Scorzonera purpurea*, *Senecio integrifolius*. Ezek elterjedtek a Vértes ÉNy-i felében, és a hegység dolomitterületének völgyei (Ugró-völgy, Horog-völgy, Pap-völgy, Disznó-völgy, Fáni-völgy stb.) aljában benyomulnak a Vértes DK-i részébe is.

A Mezőföld, illetve a Zámolyi-medence irányából több, véleményem szerint jellemzően alföldi faj közelíti meg a hegységet, ezek a következők: *Bupleurum tenuissimum*, *Hibiscus trionum*, *Lycopus exaltatus*, *Lythrum virgatum*, *Seseli varium*, *Teucrium scordium*. Ezek Soó (1966, 1970) szerint is síksági-kollin fajok

(illetve a *Seseli varium* síksági-montán), itt azonban jellemzően még a Vértes 150-300 m magas dombvidékére sem lépnek be, hasonló viselkedésüket tapasztaltam a Gerecse, és a Pilis-Visegrádi-hegység környékén is. Említett fajok nagy gyakorisággal bukkannak fel már közvetlenül Csákvár, Csákvár K-i, a Zámolyi-medencéhez tartozó határában, azonban nem lépnek be a Vértes területére, elmaradásukkal kezdődik maga a Vértes hegység. Ez alapján a Csákvár és Csákvár közti műút tekinthető a Vértes és az alföldi jellegű Zámolyi-medence határának.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni ISÉPY Istvánnak, hogy a Vértes növényzeti irodalmát feldolgozó munkáját annak lezárása előtt volt szíves rendelkezésemre bocsátani. Köszönöm SOMLYAY Lajosnak a *Bromus catharticus* határozásában nyújtott segítségét és köszönettel tartozom PIFKÓ Dánielnek és RIEZING Norbertnek eredményes közös terepbejárásainkért.

Summary

Floristic records from the Vértes Mountains I.

Z. BARINA

New data on the flora of the Vértes Mts. and phytogeographical observations about the region are presented. The western part is linked to Transdanubicum with many species frequent the Transdanubian flora (*Cerastium sylvaticum*, *Crepis paludosa*, *Cyclamen purpurascens*, *Knautia drymeia*, *Petrorhagia saxifraga*, *Thymus serpyllum*, *Cerastium arvense*, *Spergula pentandra*). In contrast the eastern and southern parts are rich in submediterranean elements (*Amelanchier ovalis*, *Convolvulus cantabrica*, *Ononis pusilla* and *Pisum elatius*). Long valleys running from NW to SE connect these two parts. Here both species of the western part (*Corydalis intermedia*, *Geranium phaeum*, *Knautia drymeia*) and some of the eastern part (*Aethionema saxatile*, *Artemisia alba*, *Cytisus ratisbonensis*, *Daphne cneorum*, *Hornungia petraea*, *Seseli leucospermum*) can be found. The valleys also preserve some subalpine, alpine relicts, such as *Aquilegia vulgaris*, *Carduus glaucus*, *Lilium martagon* subsp. *alpinum*, *Ranunculus nemorosus* and *Viola collina*. Unlike in the adjacent Gerecse Mts., loess is a subordinated substrate in the Vértes being restricted only the south-eastern foothills. Its occurrence is indicated by *Anthriscus caucalis*, *Aster amellus*, *Astragalus austriacus*, *Brassica elongata*, *Bupleurum rotundifolium*, *Campanula cervicaria*, *Cerasus fruticosa*, *Cirsium pannonicum*, *Echium russicum*, *Euphorbia pannonica*, *Linum flavum*, *Peucedanum alsaticum*, *Prunus tenella*, *Salvia austriaca* and *Tordylium maximum*. Sandy soils, widespread especially in the western part, are indicated by *Peucedanum oreoselinum*, *Pulsatilla nigricans*, *Scorzonera purpurea*, *Senecio integrifolius*. Species characteristic to the plain regions of Mezőföld (*Bupleurum tenuissimum*, *Hibiscus trionum*, *Lycopus exaltatus*, *Lythrum virgatum*, *Seseli varium*, *Teucrium scordium*) are totally missing from hilly regions of Vértes.

Irodalom

- ALMÁDI L. (2002): *Bromus carinatus* Keszthelyen. – Aktuális flóra- és vegetációkutatás a Kárpát-medencében V., összefoglalók. p.: 11.
- AMBRUS A. (1988): Szitakötő-faunisztikai vizsgálatok Tatabánya környékén. – Limes (Komárom-Esztergom megyei tudományos szemle) pp.: 18-24.
- BAKSAY L. (1956): Cytotaxonomical Studies on the Flora of Hungary. – Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici (Series nova) 7: 321-334.
- BARINA Z. (2000): Felhagyott homokbányák florisztikai vizsgálata I. – Kitaibelia 5(2): 313-318.
- BARINA Z. (2001a): Felhagyott homokbányák florisztikai vizsgálata II. – Kitaibelia 6(1): 157-165.
- BARINA Z. (2001b): Néhány növényfaj elterjedése a Gerecse-hegységben és környékén. – Kitaibelia 6 (1): 133-148.
- BARINA Z. (2007): Növényföldrajzi hatások a Gerecse hegységben. – Flora Pannonica 4(1): 35-76.
- BAUER N. – MÉSZÁROS A. – SIMON P. (1999): Adatok a Balaton-felvidék flórájának ismeretéhez. – Kitaibelia 4(1): 43-50.
- BOROS (1931, 1934, 1935, 1936a, 1946, 1950, 1953): Florisztikai jegyzetek. – Kézirat, MTM Növénytár.
- BOROS (1933a): A *Primula auricula* a Vértes hegységben. – Bot. Közlem. 30: 189-191.
- BOROS (1933b): A havasi medvefű a Dunántúlon. – Természet 29: 102-103.
- BOROS (1933c): A Vértes-hegység növényzetéről. – Magyar orvosok és természetvizsgálók 1933-ban Budapesten tartott 41. vándorgyűlésének munkálatai. pp.: 300-301.
- BOROS (1936): Adatok Somogy vármegye flórájának ismeretéhez. – Vasi Szemle 3.: 79-86.
- BOROS Á. (1937a): A Vértes hegység berkenyői. – M. kir. Kertészeti Tanintézet Közleménye 3: 50-57.

- BOROS Á. (1937b): Fejér vármegye növénytakarója. – Magyar városok és vármegyék monográfiája 22. „Fejér vármegye”. Sep. pp.: 1-14.
- BOROS Á. (1938): Florisztikai közlemények II. – Botanikai Közlemények **35**: 310-320.
- BOROS (1940): *Centaurea vertesensis* nov. spec. – Botanikai Közlemények **37**: 40-44.
- BOROS (1949): Adatok a hazai *Sorbus*-ok ismeretéhez. – Agrártud. Egyetem Kert- és Szőlőgazd. Karának közleményei **13**: 153-158.
- BOROS (1949): Florisztikai közlemények III. – Borbásia **9**(3-5): 28-34.
- BOROS (1954a): Florisztikai közlemények IV. – Botanikai Közlemények **45**(3-4): 247-250.
- BOROS Á. (1954b): A Vértes, a Velencei-hegység, a Velencei-tó és környékük növényföldrajza. – Földrajzi Értesítő **3**(2): 280-310.
- BOROS (1955): Az *Aphanes microcarpa* Magyarország új növénye. – Botanikai Közlemények **46**: 257-259.
- BOROS (1962): A keleti gyertyán Magyarországon. – Term. Tud. Közl. **4**: 171.
- BOROS Á. (1970): Florisztikai közlemények V. – Botanikai Közlemények **57**(1): 69-72.
- BORSOS O. (1959) Geobotanische Monographie der Orchideen der Pannonischen un Karpatischen Flora II. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **2**: 59-93.
- BORSOS O. (1962) Geobotanische Monographie der Orchideen der Pannonischen und Karpatischen Flora VI. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **5**: 27-61.
- BORYSZLAWSZKY L. (1900): A Vértes hegységi tölgyek. – Erdészeti Lapok **39**: 351-353.
- FARKAS S. (szerk., 1999): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 422 pp.
- FEICHTINGER S. (1899): Esztergom megye és környékének flórája. – Esztergom Vidéki Régészeti és Történelmi Társaság kiadványa, Esztergom, 456 pp.
- FEKETE G. – JAKUCS P. (1957): Néhány karsztbokorerdő-faj elterjedési adatainak katalógusa Magyarországról. – Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, Series nova **8**: 181-195.
- FELFÖLDY L. (1942): Szociológiai vizsgálatok a pannóniai flóraterrület gyomvegetációján. – Acta Geobotanica Hungarica **5**: 87-140.
- FÖLDEVÁRY D. (1912): Az *Amaranthus deflexus*nak egy új termőhelye Magyarországon. – Magyar Botanikai Lapok **11**: 242-244.
- GALAMBOS I. – BAUER N. – MÉSZÁROS S. (2000): A *Ranunculus nemorosus* DC újabb előfordulásai a Bakonyban. – Kitaibelia **5**(2): 335-337.
- GÁYER Gy. (1916): Komárommegye virágos növényeiről. – Magyar Botanikai Lapok **15**: 37-54.
- GOMBOCZ E. (1945): Diaria Itinerum Pauli Kitaibelii I. – Term. Tud. Múzeum kiadása, Bp.
- GONDOLA I. (1969): Florisztikai adatok a Nyírség és környéke szántóföldjeiről. – Botanikai közlemények **56**(3): 167-173.
- HILLEBRAND, F. (1857): Beitrag zur Flora von Ungarn. – Verh. Zool. Bot. Ges. **7**: 39-42.
- HOLUB, J. (1972): Neue odeg wenig bekannte Pflanzen der ungarischen Flora. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **14**: 91-104.
- ISÉPY I. (1968): Szurdokerdők és törmeléklető-erdők a Vértesben. – Botanikai Közlemények **55**: 199-204.
- ISÉPY I. (1970a): Phytozönologische Untersuchungen und Vegetations-kertierung im Östlichen Vértes-Gebirge. – Acta Botanica Acad. Sci. Hung. **16**: 59-110.
- ISÉPY I. (1970b): Zönologische Verhältnisse der *Primula auricula* L. ssp. *hungarica* (BORBÁS) SOÓ in Ungarn. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **12**: 133-141.
- ISÉPY I. (1996): A Vértes növényvilága. – In: BÉNI K. – VISZLÓ L. (szerk.): A Vértes hegység és környéke. Egy cseppnyi Magyarország. Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, 410 pp.
- ISÉPY I. (2002): A Vértes hegység flórája. – Kézirat, ELTE Botanikus Kert.
- JÁVORKA S. (1926): Kitaibel herbáriuma. Herbarium Kitaibelianum. I. – Annales Musei Nationalis Hungarici **24**: 428-585.
- JÁVORKA S. (1932): Apró közlemények a magyar flóra köréből. – Bot. Közlem. **29**: 79-82.
- JÁVORKA S. (1940a): Növényelterjedési határok a Dunántúlon. – Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítője **59**: 967-997.
- JÁVORKA (1940b): Az *Asplenium fontanum* (L.) BERNH. felfedezése Magyarországon. – Mat. Term. Ért. **59**: 998-1003.
- KÁROLYI Á. – PÓCS T. (1957): Újabb adatok a Délnyugat-Dunántúl flórájához. – Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici, Series Nova **8**: 197-204.
- KÁRPÁTI Z. (1960): Die *Sorbus*-Arten Ungarns und der angrenzenden Gebiete. – Feddes Repertorium **62**(2-3): 71-334.
- KELLER J. (1941): Adatok a Vértes flórájához. – Borbásia **3**: 81-83.
- KERNER, A. (1857): Das Pilis-Vértes-Gebirge, eine pflanzungeogaphische Skizze. – Verh. Zool.-Bot. Ges. Wien **7**: 257-278.
- KERNER (1867): Die Vegetations-Verhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden

- Siebenbürgens. III. – Österreichische Botanische Zeitschrift **17**(7): 215–226.
- KERNER (1871): Die Vegetations-Verhältnisse des mittleren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens. XLIV. – Österreichische Botanische Zeitschrift **21**(7): 156–162.
- KEVEY (1999): Újabb montán reliktum a magyar flórában: *Ranunculus nemorosus* DC. – Kitaibelia **4**(2): 271–272.
- KÉZDY P. (1994): A Vértes-hegység berkenyési és erdőgazdasági jelentőségük. – Diplomaterv. Sopron, Erdészeti és Faipari Egyetem 106pp.
- KÉZDY (1997): A hazai flóra endemikus *Sorbus* kistípusainak taxonómiai vonatkozásai. – Kitaibelia **2**(2): 193–196.
- KIRÁLY G. - KIRÁLY A. (1999): Adatok és kiegészítések a magyar flóra ismeretéhez. – Kitaibelia **4**(2): 229–246.
- KONTSCHÁN J. (1998): Adatok a Nagy-Vásár-hegy (Vértes) védett növényeihez. – Kitaibelia **3**(1): 153–154.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS G. (1995): A Balatonvidék bazaltvulkáni növényzetének sajátosságairól. – Kanitzia **3**: 51–96
- KUN A. (1996): Kiegészítések és újabb adatok a magyar flóra és vegetáció ismeretéhez. – Kitaibelia **1**: 26–33.
- LÁNG GYULA (1914): *Daphne laureola* L. és *Cyclamen europaeum* L. a Vértes-hegységben. – Magyar Botanikai Lapok **13**: 139.
- LENGYEL G. (1906): A Pilishegy környékéről. – Magyar Botanikai Lapok **5**: 15–18.
- MAGYAR P. (1933): A homokfásítás növényzociológiai alapjai. – Erd. Kísérlet. **35**: 153–182.
- MESTERHÁZY A. – KULCSÁR L. (2002): a magas borsó (*Pisum elatius* Stev) előfordulása a Somlón. – Kitaibelia **7**(2): 280.
- NÉMETH Cs. (2003): A *Carduus glaucus* BAUMG. új előfordulása a Vértes-hegységben. – Flora Pannonica **1**(1): 118–119.
- PAPP J. (1967): Védett területek, növény és állatritkaságok. – Panoráma Kiadó, Budapest, 156 pp.
- POLGÁR S. (1912): Győrmege növényföldrajza és edényes növényeinek felsorolása. – Magyar Botanikai Lapok **9**: 308–338.
- POLGÁR S. (1914): Újabb adatok Győr adventívus és ruderalis flórájához. – Magyar Botanikai Lapok **13**: 60–69.
- POLGÁR S. (1918): Újabb adatok Győr adventív flórájához II. – Magyar Botanikai Lapok **17**: 27–39.
- PRISZTER SZ. (1967): Revision der Formen von *Lilium martagon* L. – Acta Bot. Acad. Sci. Hung. **13**(1-2): 175–200.
- RAPAICS R (1916): A *Spergula pendra* L. hazánkban (in Ungarn). – Magyar Botanikai Lapok **15**: 89–90.
- RIEZING N. (2001): *Ophrys apifera* HUDS. és *Apium repens* (JACQ.) Lagasca előfordulása a Vértesben. – Kitaibelia **6**(2): 371–375.
- RIEZING N. (2002): Adatok a Dunántúl északi részének flórájához. – Kitaibelia **7**(2): 163–167.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok–Virágos növények. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 892 pp.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok–Virágos növények. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 976 pp.
- SOÓ R. (1966): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve II. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1970): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve IV. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. – JÁVORKA S. (1951): A magyar növényvilág kézikönyve II. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SOÓ R. – KÁRPÁTI Z. (1968): Növényhatározó II. Harasztok–virágos növények. – Tankönyvkiadó, Budapest 846 pp.
- SZABÓ M. (1938–1939): Hivatalos gyógynövényeink hazai elterjedése. – Acta Geobotanica Hungarica **2**: 200–233.
- SZERÉNYI J. (2000): Adatok az Észak-Mezőföld lőszflórájához. – Kitaibelia **5**(2): 249–270.
- SZŐCS Z. (1971a): A Vértes-hegység bükkösei I. Interspecifikus korreláció-vizsgálatok. – Bot. Közlem. **58**(1): 47–52.
- SZŐCS Z. (1971b): Die Buchenwälder des Vértesgebirges I. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **13**: 253–268.
- SZŐCS Z. (1971c): The beechwoods of the Vértes mountains III. – Ann. Univ. Sci. Budapest. Rolando Eötvös Nom., Sect. Biol. **14**: 179–184.
- VOJTKÓ A. (1997): Új adatok a Tornai-karszt flórájához és vegetációjához. – Kitaibelia **2**(2): 248–249.
- ZSÁK Z. (1916): A *Spergularia pentandra* L. Szabolcs vármegyében (im Komitate Szabolcs). – Magyar Botanikai Lapok **15**: 271.